

tus est, nō habet apud deum gloriam: quia qui fecerit, inquit, legem uiuet in ea, id est, non morietur ut reus, nec tamen meritum ex hoc habebit apud deum, sed fidei causa. ¶ Quid enim dicit scriptura: Credidit Abrahā deo & reputatum est ei ad iusticiam.) Manifestauit nō ideo **Abraam** gloriam apud deum habere quia circūcīsus est, aut quia abstinuit se à peccato, sed quia deo credidit, hinc & iustificatus est, laudis suæ præmium in futuro consecutus. ¶ Ei autem qui operatur, merces nō imputatur secundum gratiam, sed secundum debitū.) Absolutum est ei qui legi factorū. i. **Moyfi** subiectus est aut naturali, non imputari meritum ad mercedem, ut gloriam haberet apud deū. Debitor est enim facere legem, quia necessitas imposta est per legem, ut uelit nolit faciat legem ne damnetur, sicut alio loco dicit: Qui autem contemnunt, ipsi sibi damnationem acquirunt, quia ad præsens rei sunt. Credere aut, aut non credere, uoluntatis est. Neq; em̄ quis cogi potest ad id quod manifestum non est, sed inuitatur, quia non extorquetur, sed suadetur. Quamobrem assentiens præmijs afficiendus est, sicut & **Abraam** quod nō uidit credidit. ¶ Ei uero qui non operatur.) Id est ei qui obnoxius est peccatis, quia non operatur quod mandat lex. ¶ Credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam.) Hoc dicit, quia sine operibus legis credenti impio, id est gentili in **Christum**, reputatur fides eius ad iusticiam sicut **Abraæ**. Quomodo ergo **Iudæi** per opera legis iustificari se putant iustificatione **Abraæ**, cū uideant **Abraam** non ex operibus legis, sed sola fide iustificatum. Non ergo opus est lex, quādo impius per solam fidem iustificatur apud deum. ¶ Secūndum propositum gratiæ dei.) Sic decretum dicit à deo, ut cessante lege, solam fidem gratiæ dei posceret ad salutem. ¶ Sicut & **Dauid** dicit.) Hoc ipsum munit exemplo prophetæ. ¶ Beatitudinem hominis, cui deus accepto fert iusticiā sine operibus.) **Beatos** dicit, de quibus hoc sanxit deus,

ut

ut sine labore & aliqua obseruatione, sola fide iustificetur apud deum. Temporis ergo beatitudinem predicatur quo natus est Christus, sicut ipse dominus ait: **Multi iusti & prophetae cupierunt uidere quae uidentis, & audire quae auditis, & non audierunt.** ¶ **Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus uir cui non imputabit dominus peccatum.** ¶ Manifeste beati sunt, quibus sine labore uel opere aliquo remittuntur iniquitates & peccata teguntur, nulla ab his requisita poenitentiae opera nisi tantum ut credant. **Beatus etiam hic uir est, cui non imputabit dominus peccatum.** Remittere & tegere & non imputare, una ratio & unus est sensus: **Omnia enim uno modo obtinentur & donantur.** Videtur autem quibusdam tripartita ratio esse in his dictis, quia diuersis propheta usus est uerbis, & quia a plurali numero ad singularem descendit. **Cum enim uerba dei in ubertatem gratiae, quia peccati diuersa sunt nomina, per delictorum uocabula enumerare uult, latius locutus est, unius tamen significationis sunt uerba, quia & cum tegit remittit, & cum remittit non imputat.** Ad laudem enim gratiae dei prolixius loquitur, ut amplificet gratiam. **Tres enim gradus fecit propter delictorum uarietatem. Quorum primus gradus iniquitas est uel impietas, dum non agnoscitur creator.** ¶ **Secundus, grauium peccatorum operibus.** **Tertius uero leuium.** Hos tamen omnes in baptisate obliterari. **Tribus his gradibus totius peccati corpus significauit.** ¶ **Quemadmodum autem ad poenitentium personam potest pertinere, cum dicit: Beati quorum tecta sunt peccata, cum constet poenitentes labore & gemitu remissionem peccatorum acquirere?** **Aut quomodo martyrio congruit, quod dicit: Beatus uir cui non imputabit dominus peccatum, cum sciamus gloriam martyrii passionibus et pressuris acquiri?** **Propheta autem tempus felix preuidens in saluatoris aduentu, beatos nuncupat, quibus sine labore uel aliquo opere**

per

Mat. 13

per lauacrum remittuntur & teguntur & non imputantur peccata. **Apostolus** tamen propter plenitudinem temporum, & quia plus gratiæ in **Apostolis** est quæ fuit in prophetis, maiora protestatur quæ ex dono baptisimatis consequuntur, quia non solum remissionem peccatorum accipere nos, sed & iustificari & filios Dei fieri proficitur, ut beatitudo hæc perfectam habeat & securitatem & gloriam. ¶ Beatitudo ergo hæc in circumcissione tantum manet, an & in præputio? Id est, nunquid beatitudo ista **Abraæ** tantum filiis concessa est, an & his qui incircumcisi sunt? Si enim illo tempore non prohibita sunt gentes accedere ad legem & promissionem **Abraæ**, qui fieri poterat ut tempore Christi prohiberentur uenientes ad gratiam, quando deus plene incitauit? ¶ Dicimus enim.) Hoc est sensu legis loquimur. ¶ Quia reputata est **Abraæ** fides ad iusticiam.) Ab origine incipit, ut omnem tergiuersationem cauillationis excludat, quia qui à capite excluditur, non habet unde incipiat facere quæstionem. ¶ Quomodo ergo reputata est? cum in circumcissione esset, an in præputio? Non in circumcissione, sed in præputio, & signum accepit circumcissionis, signaculum iusticiæ fidei quæ est in præputio, ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad iusticiam.) **Abraam** cum esset in præputio credidit deo. Quid credidit? Semen se habiturum, id est, filium in quo omnes gentes iustificarentur per fidem in præputio, sicut & **Abraam** iustificatus est. Nam circumcissionem signum accepit iusticiæ fidei. Credens enim se filium habiturum huius rei signum accepit quæ credidit, ut quid credens iustificatus sit cerneretur. Non ergo circumcissio aliquid habet dignitatis, sed signum est tantum. Quod signum ideo accipiebant filij **Abraæ**, ut scirentur eius filij esse, qui credens **DEO** hoc signum acceperat, ut æmuli essent paternæ fidei, ut crederent in **Iesum** qui promissus est **Abraæ**, cuius

in figura natus est Isaac. Nec enim in Isaac omnes gentes benedicuntur sed in Christo, quia non est aliud nomen datum sub cælo in quo oporteat saluos fieri, dicit **Actor. 4**
Petrus apostolus. ¶ Vt sit pater circumcisionis eorū qui non solum ex circumcisione sunt, sed & eorū qui sequuntur uestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.) Hoc dicit, quia credens **Abraam**, primus factus est pater circumcisionis sed cordis, non tantum eorum qui sunt ex eius origine, sed eorum qui similiter credunt ex gentibus. Secundum carnem enim Iudæorum pater est, secundum fidem uero omnium creditur. ¶ Non enim per legem promissio Abrahæ aut semini eius ut hæres esset mundi, sed per iusticiam fidei.) Manifestū est, quia neq; adhuc lex data erat, neq; iam erat circumcisio quando promissio facta est **Abrahæ** credenti & semini eius quod est **Christus**, qui hominum peccata abluerat. **Vnde** dicit **Ioānes baptista:** Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Non ergo merito seruatae legis hæres factus est mundi, sed fidei. **Hæres** autem mundi, hæres est terræ, quam in filiis consecutus est. **Christus** autem hæres est gentium, ut **Dauid** canit: **Et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Ipsi enim moriemur & uiuemus cum eo.** ¶ ¶ **Si enim qui ex lege hi sunt hæredes.)** Id est, si hi qui ex lege uel sub lege sunt, hæredes ex lege sunt. ¶ ¶ **Euacuata est fides, abolita est promissio.)** Manifestum est, quoniam si ex lege hæreditas, promissio quæ ex fide facta est ad **Abraam** in interitum uenit. Sed non est per legem facta promissio, sed per iusticiam fidei hæreditas. **Ostendit enim Apostolus** quid mali sit hæreditatem sperare ex lege. ¶ ¶ **Lex enim iram operatur.)** Ut penitus ostendat non posse iustificari hominem per legem apud deum, neq; promissionem per legem fieri potuisse, **Lex** ait, irā operatur. **Ad hoc enim data est, ut reos faceret delinquentes.** **Fides** autem donū est misericordiæ dei, ut per legem rei facti ueniam consequantur, idcirco **fides gaudium**
D opera

Ioan. i

Psal. 2

operatur. Non contra legem loquitur, sed anteponit illi fidem, quia qui per legem salui esse non poterant, gratia dei saluantur per fidem. **Nō** ergo lex ira est, sed irā operatur peccanti, id est pœnam, dum nō ignoscit sed uindicat. **Pœna** enim per iram generatur: ira autē nascitur ex peccato, ac per hoc relinqui uult legē, ut ad fidem confugiatur quæ delicta ignoscit ut saluet. **¶ Vbi enim nō est lex, nec præuaricatio.**) Hoc dicit, quia sublatis reis de potestate legis data uenia, præuaricatio nulla est. Iustificati enim sunt, qui per præuaricationē legis fuerant peccatores. **Cessat** enim factorum lex, id est obseruatio sabbatorum, neomeniarum, circuncisionis, escharū discretio, animalis mortui aut sanguinis mulselē obseruatio. **¶ Ideo ex fide secundum gratiā ut firma sit promissio omni semini, firma esse nō potest promissio omni semini.**) Hoc est, omni homini ex omni gēte, nisi fuerit ex fide, quia origo promissionis ex fide est non ex lege, quia q̄ sub lege sunt rei sunt. **Promissio** autē reis dari non potest, ac per hoc purificandi sunt prius sed per fidem, ut digni fiant dici filij dei, et sit firma promissio. **Si** enim filios dei se dicant, cum sint rei, hoc est, sub lege, non est firmum, quia filij dei liberi sunt à peccato. **Si** ergo qui sub lege sunt eruendi de sub lege sunt ut promissionē mercantur accipere, quanto magis qui sub lege non sunt? **Non** ergo expedit ut se mittat sub lege, ut possit compendio medelam uulneris inuenire. **¶ Non ei qui ex lege est tantū sed & ei qui ex fide est Abrahæ.**) Hoc est quod supra dixit: **Omni semini, tam Iudeorum qui utiq; ex lege ueniebant, quā gentilium, qui fidem sequuntur Abrahæ, quā gentilis credidit ut esset iustus. Sine lege enim credidit Abraam, ideoq; magis gentilibus iungitur Abrahā ut firma sit eis promissio, credentibus ei cui credidit Abraam. ¶ Qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est, quia patrem multarum gentium posui te.**) Confirmauit exemplo legis, **Abraam omnium patrem esse, sed eorum qui credunt,**
& sic

& sic firmam esse promissionē si fidei causa recedatur à lege, quia promissio regni celorum iustis deputata est, nō peccatoribus. Et qui sub lege sunt, sub peccato sunt, quia omnes peccauerunt, nec posse aliquem & sub lege esse & gratiam cōsequi, sicut & ad Galatas ait: Euacua-
 ti estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia exci- **Gal. 4**
 distis. ¶ Ante eum cui credidisti deo. ¶ Vt unū deum om-
 nium doceat, alloquitur gentiles, Abraā ipsi deo cre-
 didisse & iustificatum esse ante eum, in quem & gentes
 credunt ut iustificentur, ut nō sit distātia Iudæi & Græ-
 ci in fide, quia sublata circuncisione & præputio, unum
 fiunt in Christo, quia & Abraam in præputio credidit,
 & iustificatus est. ¶ Qui uiuificat mortuos, & uocat ea
 quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. ¶ Hoc dicto, ad fi-
 dem Abraæ gentes inuitat, quia cum esset in præputio
 credens deo, cuius nunc fides prædicatur in Christo, iu-
 stificatus est cum sua coniuge. Cum essent enim obsole-
 ta ætate seniores, reuiruerunt, ita ut non diffideret ha-
 biturum se ex Sara filium, quam sterilem sciebat, & in
 qua iam fluxus muliebris naturæ deficeret, ut per hæc
 nō curent, neq; de præputio neq; de circūcisione, & præ-
 pti sint circa fidē, securi quia cui credunt uiuificat mor-
 tuos, nec alium esse qui hæc habeat potestatem, & cum
 uoluerit esse quod nō sunt, statim eius uoluntate substi-
 stūt. Ideo Abraā cū pater adhuc nō esset, uocatus est pa-
 ter multarū gentiū, & credidit securus de dei potentia.
 ¶ Vt autem pater Christi idē esse deus crederetur cui cre-
 didit Abraā, tale signū datū est in Zacharia & Eliza-
 bet, cū promissio redditur in mundo, imminente Chri-
 sto, quale datum fuit in Abraam & Sara quando signa-
 ta promissio est, ut simili generi emortua corpora sene-
 scite generarent sanctum Ioannem, sicut natus fuerat
 & Isaac. ¶ Qui contra spem in spem credidit. ¶ Manife-
 stum est, quia dum spem non haberet generandi Abra-
 am, credidit deo, fidem habens contra spē generare se,
 sed sciens omnia posse deum. ¶ Vt fieret pater multarū
C 2 } gentium,

Gen. 15

gentium, secundum quod dictum est, sic erit semen tuum. Hoc in Genesi. Ostendens illi enim stellas cæli, dixit: Sic erit semen tuum, quod credens iustificatus est: **C**redidit enim quod mundo impossibile uideretur, dū in rerum naturam non cadit ut possint senes generare, & tanta copia multiplicari semen eorum ut numerari nō possit. Ideoq; preciosa est fides, quia contra id quod sit aut uidet, credit futurum, hac spe consolans se, quia deus est qui promittit, de quo sentiri plus par est, quā humana imbecillitas capit. ¶ **E**t non infirmatus est fide, nec cōsiderauit corpus suum emortuum, cum iam fere cētum esset annorum, & emortuam uulua[m] Saræ. In re promissione autem dei non hæsitauit diffidentia, sed confirmatus est in fide dando gloriam deo, certum habens quia qui promisit potens est & facere, ideoq; estimatum est illi ad iusticiam. Hac laude dignum prædicat **A**braam, quia cum se sciret non posse infirmitatē suam fide firmauit, ut crederet se posse per deum, quod sciret fieri per mundi decreta nō posse. Magni ergo meriti est apud deum, qui contra scientiam suam deo credidit, non dubitans posse illum utpote deum, quod scit secundum mundi rationem fieri non posse. Pro certo enim habet deum ultra rationem mundi esse. **N**emo enim intra id esse dicendus est quod creauit. Ideo huiusmodi remunerandus est à deo, quia auctori suo plus tribuit quā ipse sapit. Quod quidem nullius precij esset, si omnes æqua sentirent, sed multorum diffidentia cōmēdat fides credentium apud deum. Hortatur ergo gētes ad hanc fidei firmitatem, ut dei promissionē & gratiam sine aliqua ambiguitate suscipiāt, securi exemplo **A**bræ: quia inde credēti laus crescit, si quod incredibile est, & mundo stultum uideretur, credatur: quia quanto impossibile putatur quod creditur, tanto magis honorabilior erit credēs, & uere tamen stultum esset hoc credere, si sine deo fieri diceretur, **E**t ideo tantum laudabilior est **A**bræ fides cæterorum fide, quia nullis si-
gnorum

gnorum prodigijs attracta est. Quoniam autem mundus certa lege & potestate gubernatur & regitur modo diffinito à deo: homines autem amore carnis circa rationem studiosi, deum huius opificem neglexerunt, deus ut errorem auferret, & deum se omnium demonstraret, hoc se posse & fecisse prædicari uoluit quod nūdo impossibile est, ut qui hoc crederent, dānatis his qui ratione mundi inflati deum neglexerunt, discreti saluarentur dei dominio mancipati. Non autem scriptū est tantum propter ipsum solum, quia reputatum est illi ad iusticiam, sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum Christum dominum nostrū à mortuis, qui traditus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. In Abraam formam dicit datam Iudeis & gētibus, ut exemplo eius credamus in deum & in Christū & in spiritum sanctum, & reputetur nobis ad iusticiā.

Quāuis differat quod non creditur, unum tamen donum habet fides. Hoc ergo consequimur, quod credimus. **Credentes enim Christum dei esse filium, à deo ad optamur in filios. Nihil enim ultra potuit donare credentibus quā ut filij dei dicantur, perfidis abdicatis. Nos enim filij dei uocamur, illi autē nec serui digni sunt nuncupari. Pro infinita em̄ magnificentia sua deus hoc donauit diligentibus se, quod suæ dignum est maiestati, nō quod homines mereantur: quia in dono plus magis dantis quā accipiētis consideratur sublimitas, & ex eo plus accipitur laudis, cum paruulis magna dona largitur per Christum, qui nostri causa occidi se passus est, ut nos data uenia, à secunda morte erueret, id est, à pœna internī, & surrexit ut pro latīcia triumphī mortis euiſtæ gratiam nobis iustificationis donaret, ut digni essemus dici filij dei. Ante passionem enim qui baptizari sunt, solam remissionem acceperunt peccatorū, quorum zelo satanas occidit saluatorem. Post resurrectionem uero, tam hi qui prius, quā isti qui postea**